

Vanhempi-lapsisuhteen läheisyys ja kouluyhteisön sosiaaliset suhteet

Tutkimuksessa selvitetään oppilaiden läheisyyttä vanhempiinsa ja läheisyyden yhteyttä oppilas- ja opettajasuhteisiin sekä kiusaamiskokemuksiin oppilaiden arvioimana. Tutkimusaineisto kerättiin neljänsien ja viidensien luokkien oppilailta (n=145, vastausprosentti 76 %). Oppilaat kokivat suhteensa vanhempiin läheisiksi, mutta suhteen äitiin läheisemmäksi kuin suhteen isään.

Neljäsluokkalaiset arvioivat suhteensa opettajaan paremmiksi kuin viidesluokkalaiset. Mitä läheisemmäksi koettiin suhde vanhempiin, sitä paremmiksi arvioitiin suhde muihin oppilaisiin ja opettajiin. Tytöt, joita ei ollut kiusattu, kokivat suhteensa sekä äitiin että isään läheisemmäksi kuin kiusatuksi tulleet tytöt. Johtopäätös on, että koululaisen läheiset vanhempisuhteet ovat yhteydessä parempiin opettaja- ja oppilassuhteisiin. Vanhempisuhteen yhteyttä kiusaamiskokemuksiin tulisi tutkia tarkemmin.

EIJA SÖDERLUND, KATJA JORONEN

TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Suurin osa suomalaisista lapsista voi hyvin, mutta samalla noin joka kolmannelle kasaantuu yhä enemmän ja vaikeampia ongelmia. Tyypillistä Suomen koulujärjestelmälle on oppilaiden korkea tiedollinen osaaminen, mutta heikommiksi arvioitujen sosiaaliset taidot ja itsetunto verrattuna esimerkiksi muihin pohjoismaisiin kouluihin. (Hannukala ja Salonen 2008.) Unicef (2007) on kartoittanut lasten hyvinvointia OECD -maissa. Suomi sijoittui kuuden hyvinvointia mittaavan osa-alueen keskiarvon perusteella neljänneksi pärjäten hyvin materiaalisen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden sekä koulutuksen osa-alueilla, mutta sijoittui heikoimpien maiden joukkoon perhe- ja ystävyyssuhteita tarkasteltaessa ja keskivaiheille lasten omakohtaisen hyvinvoinnin osa-alueella. (Unicef 2007.) Uusimmassa Unicefin (2013) raportissa Suomi on säilyttänyt neljännen sijansa. Mitattavat osa-alueet ja kysymykset ovat osin muuttuneet, mutta Suomi näyttäisi parantaneen sijoitustaan perhe- ja ystävyyssuhteiden osalta lasten itsensä arvioimana. Riskikäyttäytymisen (esim. alkoholinkäyttö ja tupakointi) osal-

ta Suomen sijoitus on sen sijaan pudonnut. (Unicef 2013.)

Oppilaiden ehdotukset kouluyhteisön työolojen kehittämiseksi liittyvät useimmiten psykososiaalisiin tekijöihin. Oppilaat kokevat, että opettajilla on liian vähän aikaa yksittäiselle oppilaalle eikä oppimiseen saa riittävästi ohjausta. Oppilaat toivovat lisäksi parempaa puuttumista työrauha- ja kiusaamisongelmiin. (Savolainen ym. 2001.) Koulun hyvinvointiprofililla kerätyn aineiston (n=20 464 vuosina 2004–2009) mukaan 4.–6.-luokkalaiset arvioivat koulun sosiaalisia suhteita hyväksi. Toiseksi parhaiten toteutuvat oppilaiden mielestä itsensä toteuttamisen mahdollisuudet, kolmanneksi koulun olosuhteet ja neljänneksi hyvä terveydentila (Konu 2010).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kouluyhteisön sosiaalisia suhteita ja vanhempi-lapsisuhteen läheisyyttä ja näiden mahdollisia yhteyksiä. Näkökulma on vaativa, sillä lapsen jokainen uusi kehitysvaihe rakentuu edellisen vaiheen kokemuksille ja monenlaiset kehitysprosessit jatkuvat läpi elämän (Tamminen 2004, 40–42).

VANHEMPI-LAPSISUHTEN MERKITYS KOULULAISELLE

Vanhempi-lapsisuhteella on tärkeä merkitys lasten hyvinvoinnille ja sitä on tutkittu paljon. Bowlbyn (1969/1982) kiintymyssuhdeteorian mukaan vastasyntyneet muodostavat suhdemalleja, jotka perustuvat vanhempien kanssa koettuun vuorovaikutukseen. Nämä kokemukset ja odotukset, erityisesti koskien vanhempien saatavilla oloa ja reagointia vauvan hätään, vaikuttavat minäkuvan kehittymiseen. Kiintyessään äitiin lapsi muodostaa sisäisen mallin suhteessa olemisesta, mikä vaikuttaa jatkosakin siihen, miten lapsi havaitsee ja tulkitsee sosiaalisia signaaleja ja on vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa (Sroufe ja Fleeson 1986). Isän ja äidin tietoisuus lapsesta ja tulevasta vanhemmuudesta syntyy jo varhain, heti raskauden varmistumisen jälkeen (Paavilainen 2003). Vanheman ja lapsen vuorovaikutus on kehityksellisesti molemminpuolista ja vaikka lapsen ensimmäinen vuosi on tärkeä kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta, jatkuu vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus läpi elämänkaaren jatkuvasti uusiutuvien psykologisin ja konkreettisin vastavuoroisuusmuodoin (Siltala 2003). Kouluiässä lasten sosiaaliset taidot kehittyvät enemmän kuin missään muussa ikävaiheessa. Vaikka itsenäisyys lisääntyy, lapsi tarvitsee vanhemmiltaan paljon ohjausta ja perheen yhdessä viettämä aika edistää lapsen hyvinvointia ja suotuisaa kehitystä. (Nurmirinta ym. 2009, 62–66.)

Positiivinen kiintymyssuhde perheeseen ja ystäviin ennustaa tyytyväisyyttä kaikilla koululaisen elämän osa-alueilla (Nickerson ja Nagle 2004, Ma ja Huebner 2008). Parhaiten elämäntyytyväisyyttä ennusti Nickersonin ja Naglen (2004) tutkimustulosten mukaan lapsen kokema vanhempien luottamus ja kommunikointi lapsen kanssa. Poikien heikompaan elämäntyytyväisyyteen on todettu olevan yhteydessä isän vähäinen osallistuminen poikien elämään sekä ikätoverien kiusaamaksi joutuminen (Flouri ja Buchanan 2002). Mastenin ym. (2009) tutkimustulosten mukaan lasten olettamat vanhempien arvot liittyivät vahvasti sekä koulusuoriutumiseen että sosiaaliseen käytökseen kaikilla luokka-asteilla eli vanhemmilla on suuri merkitys läpi koko esimurrosiän. Vanhempien vaikutus pysyykin tärkeänä koko kouluaajan, vaikka ystävien merkitys lisääntyy iän myötä (Kauppinen ym. 2004, Nickerson ja Nagle 2004, De Goede ym. 2009).

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen mukaan isän aktiivinen ja säännöllinen osallistumi-

nen lapsen elämään vähentää poikien käytösongelmia ja nuorten naisten psykologisia ongelmia, edistää kognitiivista kehitystä sekä vähentää rikkollisuutta ja taloudellisia haittoja erityisesti perheissä, joissa vanhemmilla on alhainen sosio-ekonominen asema (Sarkadi ym. 2008). Vanhemmilta tukea saaneilla lapsilla on osoitettu olevan vähemmän käyttäytymisongelmia ja erityisesti isältä saadun tuen on todettu ehkäisevän torjuttuksi ja kiusatuksi tulemistä koulussa (Rubin ym. 2004). Attilin ym. (2010) tutkimuksessa ilmeni, että koulussa suosittujen lasten äidit olivat vuorovaikutustavoiltaan positiivisia, vahvistavia ja vähemmän kontrolloivia. Kouluissa torjuttuiksi tulleet lapset olivat aggressiivisia kavereita kohtaan ja he tulivat perheistä, joissa suhde molempiin vanhempiin oli tyyli. Äidin negatiivinen ja ei-vahvistava vuorovaikutus lisäsi lapsen aggressiivisuutta ja vähensi sosiaalisesti hyväksyttävää käytöstä. Samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet Raikes ja Tompson (2008), joiden mukaan äidin sensitiivisyys ennusti lapsen parempaa ongelmanratkaisukykyä ja vähäisempää aggressiivisuutta myöhemmin elämässä. Isän vuorovaikutuksella ja lapsen sosiaalisella kompetenssilla oli tässä tutkimuksessa vain vähän yhteyksiä. (Attili ym. 2010.)

VANHEMPI-LAPSISUHTEN LÄHEISYYS JA OPPILAS- JA OPETTAJASUHTEET

Lasten yhteenkuuluvuuden tunne suhteessa vanhempiin, opettajiin ja ystäviin on erittäin tärkeää kouluikäisen lapsen koulutyöhön sitoutumiselle, opiskelumotivaatiolle ja -suoritukselle (Furrer ja Skinner 2003, Burchinal ym. 2002). Huonojen ystävä- ja opettajasuhteiden on todettu olevan yhteydessä koululaisen heikompaan psykosomaattiseen terveyteen (Bergh ym. 2010). Turvallinen kiintymyssuhde äitiin ja vanhempien keskinäinen, tunnetasolla läheinen suhde ennustaa lapsen positiivista vuorovaikutusta ystävien kanssa (Rydell ym. 2005, Lucas-Thompson ja Clarke-Stewart 2007, Raikes ja Tompson 2008). Lasten ja vanhempien välinen positiivinen vuorovaikutus näyttäisi vähentävän lasten ystävyssuhteissa esiintyviä kielteisiä päämääriä, toimintatapoja ja tulkintoja (Rah ja Parke 2008). Junntilan ym. (2007) tutkimustulosten mukaan vanhemmilla, jotka kokivat sosiaaliset verkostonsa riittäviksi eivätkä kokeneet yksinäisyyttä, oli vahvempi usko omaan pystyvyyteensä vanhempana toimimiseen. Ystävät arvioivat näiden vanhempien lapset sosiaalisesti kompetenteiksi, mikä edelleen vähensi riskiä lapsen kokemalle yksinäisyydelle.

(Junttila ym. 2007.) Lasten onkin todettu pitävän vanhempiaan ensisijaisina turvallisuudenlähteinä ja tarvittaessa korvaavan kiintymyssuhteen puutteita ystävien avulla (Nickerson ja Nagle 2005). Tytöt ovat raportoineet läheisempiä suhteita ystäviin kuin pojat (Kauppinen ym. 2004, Nickerson ja Nagle 2005, Ma ja Huebner 2008, Song ym. 2009).

Bakerin ym. (2008) tutkimuksessa opettaja-oppilassuhteen laatu ennusti lapsen koulumenestystä ja sopeutumista kouluun. Opettaja-oppilassuhteen lämpö, luottamus ja alhainen konfliktien määrä liittyi positiivisiin tuloksiin koulussa. (Baker ym. 2008.) Lämmin ja sensitiivinen vuorovaikutus opettajan kanssa edesauttoi Buysen ym. (2011) tutkimuksessa vähemmän turvallisesti kiintyneitä lapsia parempaan opettajasuhteeseen ja alensi aggressiivisen käytöksen riskiä opettaja-oppilassuhteessa. Nationin ym. (2008) tutkimustulosten mukaan oppilaan ja opettajan voimaannuttava suhde vähensi kiusaamiskäytöstä, mutta opettajan voimaannuttava käytös väheni oppilaan iän mukana. Piantan ja Stuhlmanin (2004) tutkimustulosten mukaan opettaja-lapsisuhde vaikutti lapsen kykyyn omaksua koulumenestykselle tärkeitä taidot. Lisäksi opettajat arvioivat niiden lasten saavutukset paremmiksi, joihin heillä oli läheisempi suhde. Konfliktien runsaus ja läheisyyden puute opettaja-lapsisuhteessa oli yhteydessä sekä lapsen ulkoisesti havaittaviin että sisäisiin ongelmiin. (Pianta ja Stuhlman 2004.)

Lapsen turvaton kiintymyssuhde ennustaa negatiivisesti opettaja-lapsisuhdetta (Rydell ym. 2005, O'Connor ja McCartney 2006). Opettaja-lapsisuhteen laadun päiväkodissa on todettu vaikuttavan myöhempiinkin opettaja-lapsisuhteisiin (O'Connor ja McCartney 2006). Furrerin ja Skinnerin (2003) tutkimukseen osallistuneet tytöt raportoivat poikia suurempaa yhteenkuuluvuuden tunnetta opettajiin, mutta pojilla opettajasuhde oli keskeisempi sitoutuneisuutta ennustava tekijä. Koettu yhteenkuuluvuus opettajan kanssa laski oppilaiden siirtyessä viidenneltä kuudennelle luokalle. Lapset, jotka kokivat saavansa arvostusta ja ymmärrystä erityisesti opettajalta, raportoivat opiskelun olevan mielenkiintoista ja hauskaa ja että luokassa oleminen oli iloinen ja mukava asia. (Furrer ja Skinner 2003.) Angin (2006) tutkimukseen osallistuneilla lapsilla, jotka pitivät isäänsä tukea antavana, oli tyydyttävämpi ja vähemmän konflikteja sisältävä suhde opettajaan. He kokivat opettajan positiivisena henkilönä, joka tarvittaessa tarjoaa apua, neuvoja ja sympatiaa. Lasten

kokemalla äidin tuella ei tämän tutkimuksen mukaan ollut yhteyttä lapsen opettajasuhteeseen. (Ang 2006.)

VANHEMPI-LAPSISUHTEN LÄHEISYYS JA KIUUSAAMISKOKEMUKSET

Suomalaisista 4.–6. -luokkalaisista noin kahdeksan prosenttia kokee tulleensa kiusatuksi vähintään kerran lukukaudessa. Kiusaajana ilmoittaa toimineensa noin kolme prosenttia koululaisista. (Konu 2010.) THL:n raportin mukaan (Kaikkonen ym. 2012) noin 15 prosenttia kahdeksaluokkalaisista pojista ja noin 6 prosenttia tytöistä raportoiti tulleensa kiusatuksi viime kuukausien aikana. Koulukiusaaminen näyttää yleistyneen Suomessa hieman vuosina 2006–2010, vaikka kansainvälisesti verrattuna toistuva kiusaaminen (oppilasta kiusataan kerran viikossa tai useammin) on Suomessa kuitenkin vähäistä (Kämppe ym. 2012). Kaikkien suomalaisten perusopetusta antavien koulujen käyttöön on kehitetty kiusaamisen vastainen ohjelma, KiVa Koulu. Ohjelma on levinnyt nopeasti kouluihin ja vaikuttavuustutkimuksista on saatu hyviä tuloksia: sekä lasten riski joutua kiusatuksi että kiusata toisia vähenivät kokeilukouluissa merkittävästi. (Salmivalli 2010, 144–156.)

Suurin riski tulla kiusatuksi on pojilla, joilla on heikot sosiaaliset taidot, tunnetason ongelmia, vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä yliaktiivisuutta. (Johnson ym. 2002.) Myös äidin ylisuojelevuuden, opettajasuhteen konfliktien sekä ystävien puutteen on todettu olevan yhteydessä kiusatuksi tulemiseen (Reavis ym. 2010). Kiusaamisen on osoitettu olevan yhteydessä muun muassa masennukseen, yksinäisyyteen, itsetuntoon, minäkuvaan ja ahdistukseen. Kiusatut kokevat muita lapsia enemmän negatiivisia tunteita ja negatiivisia ajatuksia itsestään. (Hawker ja Boulton 2000.) Toistuva kiusatuksi tuleminen ja sosiaalisen tuen vähyys ovat yhteydessä heikompaan mielenterveyteen sekä tytöillä että pojilla (Rigby 2000, Minkkinen 2011). Toistuvasti kiusatuilla lapsilla on todettu olevan alhaisempi sosiaalinen kompetenssi kuin ei-kiusatuilla (Nation ym. 2008).

Kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen on yleisempää pojilla kuin tytöillä (Flouri ja Buchanan 2003, Nation ym. 2008, Kaikkonen ym. 2012). Curtner-Smith (2000) on tutkinut kiusaavan pojan perhe- ja äitisuhdetta. Erityisesti äidin suuttumus, masennus ja alhainen sitoutuminen vanhempi-lapsisuhteessa liittyivät kiusaamiskäyttäytymi-

seen. Mitä enemmän vanhemmat osallistuvat lapsensa elämään sitä pienempi on kiusaamiskäyttäytymisen mahdollisuus (Flouri ja Buchanan 2003, Georgiou ja Fanti 2010).

Edellä esitettyjen tutkimusten valossa koululaisen vanhempi-, kaveri- ja opettajasuhteilla sekä kiusaamiskokemuksilla on suuri merkitys koululaisen hyvinvoinnille. Kansainvälistä tutkimusta koululaisten sosiaalisten suhteiden ja perhesuhteiden yhteyksistä on julkaistu melko paljon. Suomessa on tehty runsaasti kiusaamistutkimusta sekä poikittais- että pitkittäisasetelmilla. Suomessa erityisesti koululaisen vanhempisuhteiden ja koulun sosiaalisten suhteiden välisiä yhteyksiä on tutkittu vähemmän. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa lapsi-vanhempi -suhteiden ja koulun sosiaalisten suhteiden välisistä yhteyksistä alakouluikäisten lasten näkökulmasta.

TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää oppilaiden lapsi-vanhempisuhdetta ja sosiaalisia suhteita (oppilas- ja opettajasuhteet sekä kiusaamiskokemukset) koulussa sekä näiden välistä yhteyttä.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten lapset arvioivat äiti-lapsisuhteen ja isä-lapsisuhteen läheisyyden?
2. Miten lapset arvioivat sosiaaliset suhteet koulussa?
3. Onko äiti-lapsi- tai isä-lapsisuhteen läheisyys yhteydessä lasten sosiaalisiin suhteisiin koulussa?

TUTKIMUSMENETELMÄT

AINEISTON KUVAUS

Tutkimuksen poikkileikkausaineisto on kerätty syksyllä 2007 kahden länsisuomalaisen koulun 4. ja 5. luokan oppilailta. Tutkimuksen kohderyhmänä oli kaksi 4. luokkaa ja kaksi 5. luokkaa, joissa oli yhteensä 190 oppilasta. Tutkimukseen osallistui 145 oppilasta vastausprosentin ollessa 76 %. Vastaaajista 48 % oli 4.-luokkalaisia (n = 70) ja 52 % oli 5.-luokkalaisia (n = 75). Vastaaajien keski-ikä oli 10,4 vuotta. Puolet vastaaajista oli tyttöjä (n = 72) ja puolet poikia (n = 73). Suurin osa vastanneista asui ydinperheessä (70 %) ja lähes kaikilla (91 %) vastanneista oli yksi tai useampi sisarus.

AINEISTONKERUU

Tutkimusaineisto kerättiin osana laajempaa tutkimushanketta. Koulujen rehtoreilta saatiin lupa tutkimuksen tekoon, minkä lisäksi oppilaiden vanhemmilta pyydettiin kirjallinen lupa oppilaiden tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimusaineisto kerättiin oppitunneilla elo-syyskuussa 2007. Hankkeen tutkija oli läsnä aineistonkeruutilanteessa ja oppilaat täyttivät kaavakkeet nimetöminä. Oppilaat saivat korvauksena tutkimukseen osallistumisesta joko elokuvalipun tai lahjakortin kirjakauppaan.

MITTARIT

Aineisto kerättiin strukturoidulla kyselylomakkeella ja tässä tutkimuksessa käytetään osaa kerätystä aineistosta. Oppilaiden taustamuuttujista kysyttiin ikää, luokkaa, sukupuolta, perhetyyppiä sekä kansalaisuutta.

Vanhempi-lapsisuhteen läheisyys

Vanhempi-lapsisuhteen läheisyyttä lapsen arvioimana mitattiin Christy Buchananin työtovereineen (Buchanan ym. 1991) kehittämällä yhdeksän väittämää sisältävällä mittarilla. Mittaria on käytetty aikaisemmissa tutkimuksissa ja sen reliabiliteetti on todettu hyväksi (Buchanan ym. 1991, Angera ym. 2008).

Lomakkeessa kysyttiin erikseen äiti-lapsisuhteen ja isä-lapsisuhteen läheisyyttä. Väittämät olivat: 1) *Juttelen avoimesti äitini/isäni kanssa*, 2) *Minun on helppoa tunnustaa epävarmuutta ja pelkoja äidilleni*, 3) *Äitini on kiinnostunut keskustelemaan kanssani, kun minulla on puhuttavaa*, 4) *Äitini osoittaa minulle, että hän rakastaa minua tai että hän pitää minusta*, 5) *Äitini tietää millainen minä todella olen*, 6) *Olen läheinen äitini kanssa*, 7) *Äitini auttaisi minua, jos minulla olisi pulmia*, 8) *Jos tarvitsisin rahaa, minun olisi helppoa pyytää sitä äidiltä*, 9) *Äitini on kiinnostunut asioista, joita teen*.

Mittarissa käytettiin VAS -asteikkoa (Visual Analogue Scale): 100 millimetrin pituista janaa, jossa toisessa päässä oli merkintä samaa mieltä (☺) ja toisessa päässä eri mieltä (☹). Oppilas valitsi sen kohdan janalta, joka kuvasi hänen mielipidettään parhaiten. Vastaukset tallennettiin siten, että luku 100 kuvasi täydellistä samanmielisyyttä ja nolla täydellistä erimielisyyttä.

Summamuuuttujia muodostettiin vanhempi-lapsisuhteen läheisyyttä kartoittavassa mittarissa

äiti-lapsisuhteen läheisyydestä (9 muuttujaa, Cronbachin alfa = 0.758) ja isä-lapsisuhteen läheisyydestä (9 muuttujaa, Cronbachin alfa = 0.864). Aikaisemmissa tutkimuksissa vastaavat alfat ovat olleet 0.89 (äiti-lapsisuhde) ja 0.90 (isä-lapsisuhde) (Buchanan ym. 1991).

Oppilas- ja opettajasuhteet

Kouluyhteisön sosiaalisten suhteiden mittaamisessa käytettiin Konun (2002) koulun hyvinvointiprofilia. Mittarista otettiin mukaan vastaukset, joissa mitataan luokan sisäisiä suhteita ja oppilas-opettajasuhdetta. Oppilassuhteita koskevat kuusi väittämää olivat: 1) *Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä*, 2) *Ryhmässä työskentely sujuu hyvin*, 3) *Luokkakaverit auttavat toisiaan koulutehtävissä*, 4) *Luokkakaverit auttavat toisiaan pulmatilanteissa*, 5) *Luokkakaverit tulevat väliin, jos jotain oppilasta kiusataan*, 6) *Minulla on ystäviä tässä koulussa*. Opettajaa koskevat kolme väittämää olivat: 1) *Opettaja kohtelee meitä oppilaita oikeudenmukaisesti*, 2) *Opettajan kanssa on helppo tulla toimeen*, 3) *Meidän koulun opettajat ovat ystävällisiä*. Myös näiden mittareiden vastauksissa käytettiin VAS -asteikkoa. Summamuuttujat muodostettiin erikseen oppilassuhteista (6 muuttujaa, Cronbachin alfa = 0.688) ja opettajasuhteista (3 muuttujaa, Cronbachin alfa = 0.833).

Kiusaamiskokemukset

Myös kiusaamiskokemusten mittaamisessa käytettiin Konun (2002) koulun hyvinvointiprofilia. Oppilaille oli ensin lyhyesti selitetty, mitä kiusaamisella tässä kyselyssä tarkoitetaan. Oppilaiden kiusaamiskokemuksia kysyttiin kahden kysymyksen avulla 1) *Kuinka usein sinua on kiusattu viime lukuvuoden aikana?* ja 2) *Kuinka usein sinä olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen viime lukuvuoden aikana?* Kysymyksiin oli kolme vastausvaihtoehtoa: 1) *Ei/en lainkaan*, 2) *Kerran tai kaksi viime lukuvuoden aikana*, 3) *Monta kertaa*. Aineiston analyysia varten koulukiusaamista kartoitettavissa kysymyksissä vastausvaihtoehdot luokiteltiin uudelleen kaksiluokkaisiksi (ei-kiusattu ja vähintään kerran lukuvuoden aikana kiusattu).

AINEISTON ANALYYSI

Summamuuttujien jakaumien normalisuus testattiin Kolmogorov-Smirnov -testillä, joka osoitti jakaumat ei-normaaliksi. Tämän takia tilastollisessa testauksessa käytettiin epäparametrisia testejä.

Summamuuttujien keskilukujen eroja taustamuuttujaryhmissä tarkasteltiin Mann Whitney U- ja Kruskal-Wallis -testien avulla. Äiti-lapsiläheisyyden ja isä-lapsiläheisyyden erojen tutkimiseksi käytettiin Wilcoxonin Signed-Rank -testiä. Äiti-lapsiläheisyyden ja isä-lapsiläheisyyden yhteyttä oppilas- ja opettajasuhteisiin tutkittiin Spearmanin korrelaation avulla. Taustamuuttujien yhteyksiä kiusaamiskokemuksiin tutkittiin ristiintaulukoinnin avulla. Vanhempisuhteen läheisyyden eroja kiusatuilla ja ei-kiusatuilla testattiin Mann Whitney U -testillä. (Heikkilä 2008.) Korrelaatiokertoimia tulkittiin seuraavasti: < 0.3 heikko korrelaatio, 0.3–0.5 kohtalainen korrelaatio ja > 0.5 voimakas korrelaatio. Tilastollisesti merkitsevä p-arvona pidettiin arvoa $p < 0.05$. (Burns ja Grove 2009.) Analysointiin käytettiin SPSS 19 for Windows -ohjelmaa.

TULOKSET

ÄITI-LAPSISUHTEN JA ISÄ-LAPSISUHTEN LÄHEISYYS

Lapset ($n = 145$) arvioivat suhteensa sekä äitiin ($Md = 90$, $ka = 87$) että isään ($Md = 88$, $ka = 82$) läheisiksi. Sukupuolten välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa äitisuhteen ($p = 0.975$) eikä isäsuhteen ($p = 0.882$) koetussa läheisyydessä. (Taulukko 1.) Lapset ($n = 133$) arvioivat kuitenkin suhteensa äitiin ($Md = 90$, $ka = 86$, $Q_1 = 81$, $Q_3 = 95$) läheisemmäksi kuin suhteensa isään ($Md = 88$, $ka = 82$, $Q_1 = 74$, $Q_3 = 94$) ja Wilcoxonin testin mukaan ero oli tilastollisesti merkitsevä ($p = 0.002$).

SOSIAALISET SUHTEET KOULUSSA

Lapset arvioivat oppilassuhteet melko hyväksi ($Md = 76$, $ka = 74$). Tytöt ja pojat pitivät oppilassuhteita yhtä hyvinä ($p = 0.519$). (Taulukko 1.) Myöskään luokka-asteella ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä oppilassuhteisiin ($p = 0.624$).

Lapset arvioivat suhteensa opettajaan erittäin hyväksi ($Md = 93$, $ka = 86$). Tytöt ja pojat arvioivat suhteensa opettajaan yhtä läheisiksi ($p = 0.106$). (Taulukko 1.) Sen sijaan 4.-luokkalaiset ($n = 70$, $Md = 95$, $ka = 89$, $Q_1 = 86$, $Q_3 = 98$) arvioivat suhteensa opettajaan tilastollisesti merkitsevästi paremmiksi kuin 5.-luokkalaiset ($n = 75$, $Md = 92$, $ka = 83$, $Q_1 = 76$, $Q_3 = 96$, $p = 0.026$).

Mitä paremmiksi oppilaat arvioivat oppilassuhteet, sitä paremmiksi he arvioivat myös oppilas-opettajasuhteet (Spearman $r = 0.37$, $p <$

0.001). Äiti-lapsisuhteen läheisyyden ($r = 0.30$, $p < 0.001$) sekä isä-lapsisuhteen läheisyyden ($r = 0.30$, $p < 0.001$) ja oppilassuhteiden välillä oli kohtalainen positiivinen korrelaatio. Mitä läheisemmäksi oppilaat kokivat äiti-lapsisuhteen ($r = 0.44$, $p < 0.001$) tai isä-lapsisuhteen ($r = 0.39$, $p < 0.001$), sitä parempana he pitivät myös opettajasuhdettaan.

KIUSAAMISKOKEMUKSET

Lähes kaksi kolmannelta lapsista (65 %) ei ollut kiusannut lainkaan viimeisen lukuvuoden aikana. Runsas kolmannes lapsista (35 %) oli kiusannut vähintään kerran lukuvuoden aikana. Pojista lähes puolet (48 %) ja tytöistä runsas viidesosa (22 %) oli osallistunut kiusaamiseen vähintään kerran lukuvuoden aikana ($\chi^2=10.436$, $df=1$, $p = 0.001$).

Vähintään kerran lukuvuoden aikana kiusatut (49 %) oli lähes yhtä paljon kuin ei-kiusatut (51 %). Tytöt (48 %) ja pojat (50 %) joutuivat kiusatuiksi lähes yhtä usein ($\chi^2=0.070$, $df=1$,

$p = 0.792$).

Lapset, jotka olivat vähintään kerran lukuvuoden aikana osallistuneet kiusaamiseen, arvioivat suhteensa äitiin lähes yhtä läheisiksi kuin lapset, jotka eivät olleet kiusanneet ($p = 0.336$). Lapset, joita ei ollut kiusattu, arvioivat suhteensa äitiin hieman läheisemmäksi kuin vähintään kerran lukuvuoden aikana kiusatuksi tulleet lapset; ero ryhmien välillä ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä ($p = 0.058$). (Taulukko 2.) Isä-lapsisuhteen läheisyydellä ja kiusaajana toimimisella ei ollut yhteyttä ($p = 0.996$). Lapset, joita ei ollut kiusattu, arvioivat suhteensa isään tilastollisesti merkitsevästi läheisemmäksi kuin lapset, jotka olivat tulleet vähintään kerran lukuvuoden aikana kiusatuksi ($p = 0.021$). (Taulukko 2.) Tarkasteltaessa näitä tuloksia sukupuolittain, havaittiin, että merkitseviä yhteyksiä oli kiusattujen tyttöjen kokemassa läheisyydessä äitiin ($p = 0.026$) sekä isään ($p = 0.002$). Tytöt, joita ei ollut kiusattu, kokivat suhteensa sekä äitiin että isään läheisemmäksi kuin kiusatuksi tulleet tytöt. Poi-

Taulukko 1.

Sukupuolen yhteys koululaisen sosiaalisiin suhteisiin

	Tytöt				Pojat				Yhteensä				
	n	ka	Md	Q1/Q3	n	ka	Md	Q1/Q3	n	ka	Md	Q1/Q3	p ¹⁾
Äiti-lapsiläheisyys	72	87	90	83/93	73	86	90	81/95	145	87	90	83/94	0.975
Isä-lapsiläheisyys	67	82	88	74/94	66	82	88	75/95	133	82	88	74/94	0.882
Oppilassuhteet	72	75	77	68/83	73	74	76	69/85	145	74	76	68/83	0.519
Opettajasuhteet	72	89	94	85/98	73	83	93	76/97	145	86	93	83/98	0.106

¹⁾ Mann-Whitney U-testi

Taulukko 2.

Kiusaamiskokemusten yhteys vanhempi-suhteen läheisyyteen

	Äiti-lapsiläheisyys					Isä-lapsiläheisyys				
	n	ka	Md	Q1/Q3	p ¹⁾	n	ka	Md	Q1/Q3	p ¹⁾
Kiusannut	46	85	88	78/94		42	81	90	72/93	
Ei-kiusannut	85	87	90	85/94	0.336	77	82	87	76/94	0.996
Kiusattu	64	85	88	77/93		58	79	84	72/93	
Ei-kiusattu	67	87	93	84/96	0.058	61	85	91	80/97	0.021

¹⁾ Mann-Whitney U-testi

Taulukko 3.

Vanhempisuhteen yhteys kiusaamiskokemuksiin

	Äiti-lapsiläheisyys					Isä-lapsiläheisyys				
	n	ka	Md	Q1/Q3	p ¹⁾	n	ka	Md	Q1/Q3	p ¹⁾
Kiusanneet tytöt	14	88	91	84/93		12	83	91	81/94	
Ei-kiusanneet tytöt	51	87	90	83/94	0.873	48	82	86	74/94	0.560
Kiusanneet pojat	32	84	87	77/96		30	80	90	70/93	
Ei-kiusanneet pojat	34	87	92	85/94	0.278	29	83	88	80/95	0.750
Kiusatut tytöt	31	85	87	77/92		28	76	81	71/89	
Ei-kiusatut tytöt	34	89	93	86/97	0.026	32	87	93	86/97	0.002
Kiusatut pojat	33	85	89	79/95		30	81	90	72/95	
Ei-kiusatut pojat	33	85	91	80/95	0.626	29	82	88	72/94	0.958

¹⁾ Mann Whitney U

kien kohdalla eroja ei löytynyt. (Taulukko 3.) Muilla taustamuuttujilla, kuten perhetyypillä ja huoltajien koulutuksella ei ollut yhteyttä koettuun äiti- tai isäläheisyyteen eikä koulun sosiaaliin suhteisiin.

POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

TULOSTEN TARKASTELU

Tutkimuksessa selvitettiin oppilaiden arvioimaa läheisyyttä vanhempiinsa ja läheisyyden yhteyttä kouluyhteisön sosiaalisiin suhteisiin sekä kiusaamiskokemuksiin. Oppilaat kokivat vanhempisuhteet läheisiksi, mutta äitisuhde koettiin läheisemmäksi kuin isäsuhde. Myös Man ja Huebnerin (2008) tutkimuksessa esimurrosikäiset lapset raportoivat läheisempää kiintymyssuhdetta äitiin kuin isään. Samansuuntaisia tuloksia on Kauppinen (2004) tutkimuksessa, missä sekä pojat että tytöt kokivat vanhempansa ja erityisesti äidin tärkeimmäksi sosiaaliseksi tuekseen. Isien rooli emotionaalisenä tukena jatkui pojille tärkeänä, kun taas tytöillä ystävistä muodostui tärkein emotionaalinen tuki. Tuoreen WHO-koululaistutkimuksen (Currie ym. 2012) tulokset ovat samansuuntaisia: koululaiset kokivat vaikeistakin asioista puhumisen helpommaksi äidille kuin isälle. Pojat tosin raportoivat kommunikoinnin olevan helpompaa isän kanssa erityisesti vanhemmissa ikäryhmissä. Tarkasteltaessa suomalaislasten vastauksia, 11-vuotiaista yli 90 % koki, että äidille puhuminen oli helppoa. Pojista 90 % koki

myös isän kanssa puhumisen helpoksi, kun vastaava luku tytöillä oli 78 %. Kommunikoinnin helppous laski iän myötä sekä tytöillä että pojilla. Suomalaiset 11-vuotiaat sijoittuivat kuitenkin melko korkealle eli kuudenneksi kaikkien vastaajamaiden joukossa.

Oppilaat arvioivat oppilas- ja opettajasuhteet hyviksi eikä sukupuolten välillä ollut eroa. Samaa tulokseen on päätyneet Coleman (2003), mutta O'Connorin ja McCartneyn (2006) tutkimuksessa tytöillä oli läheisempi opettajasuhde kuin pojilla. Myös Furrerin ja Skinnerin (2003) tutkimuksessa tytöt raportoivat poikia suurempaa yhteenkuuluvuudentunnetta opettajiin. Samassa tutkimuksessa yhteenkuuluvuus laski viidenneltä kuudennelle luokalle ja tässä tutkimuksessa saatiin tätä vahvistavia tuloksia eli 4.-luokkalaiset arvioivat suhteensa opettajaan paremmaksi kuin 5.-luokkalaiset. Nuoremmat koululaiset kuvaavat läheisempää suhdetta myös vanhempiinsa kuin vanhemmat koululaiset (Nickerson ja Nagle 2005, Currie ym. 2012). Nuoremmat oppilaat vaikuttavat kokevan suhteensa aikuisiin läheisempänä ja luottavaisempana. Iän myötä lasten itsenäisyys, oma ajattelu ja kriittisyys lisääntyvät ja siten suhdetta aikuisiin ehkä kyseenalaistetaan enemmän. Tuloksissa näkynee myös lähestyvän murrosiän vaikutus. Tulisi kuitenkin muistaa, että vaikka oppilaat iän myötä alkavat kyseenalaistaa suhteitaan aikuisiin enemmän, tarvitsevat he silti vielä paljon vanhempiaan ja muita turvallisia aikuisia kasvunsa turvaksi.

Tuloksista ilmeni, että mitä läheisemmäksi vanhempisuhteet koettiin, sitä paremmiksi arvioitiin myös oppilas- ja opettajasuhteet. Tämä tulos tukee aiempia tutkimuksia, joissa hyvä kiintymyssuhde ennustaa koulutyytyväisyyttä (Nickerson ja Nagle 2005), läheisempää opettajasuhdetta (Rydell ym. 2005) ja kaverisuhteita (Coleman 2003, Lucas-Thompson ja Clarke-Stewart 2007, Raikes ja Tompson 2008). Kiintymyssuhde luo perustan kaikille myöhemmin solmituille suhteille ja tuloksena näyttäisi olevan eräänlainen positiivinen tai negatiivinen ”noidankehä”. Haasteena voikin pitää erityisesti sitä, miten turvattoman kiintymyssuhteen omaavia oppilaita voitaisiin paremmin auttaa ja negatiivinen sosiaalisten suhteiden kierre katkaista. Buysen ym. (2011) tutkimustulosten mukaan esikouluikäisten lasten lämmiin ja sensitiivisiin vuorovaikutuksiin opettajan kanssa edesauttoi vähemmän turvallisesti kiintyneitä lapsia parempaan suhteeseen opettajan kanssa ja vähensi aggressiivista käytöstä.

Tähän tutkimukseen osallistuneet pojat ja tytöt joutuivat kiusatuiksi lähes yhtä usein, mutta pojat osallistuivat kiusaamiseen tyttöjä enemmän. Tämä on osittain ristiriidassa Nationin ym. (2008) tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan sekä kiusaaminen että kiusatuksi tuleminen oli yleisempää pojilla kuin tytöillä. Tosin on huomattava, että tässä tutkimuksessa kiusaamisen kriteerit olivat erilaiset kuin Nationin ym. (2008) tutkimuksessa.

Tämän tutkimuksen mukaan äiti-lapsisuhteen läheisyydellä ja kiusaajana toimimisella tai kiusatuksi tulemisella ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä tarkasteltaessa koko vastaajajoukkoa, kuten ei myöskään isä-lapsisuhteen läheisyydellä ja kiusaajana toimimisella. Sen sijaan lapset, joita ei ollut kiusattu kokivat suhteensa isään läheisemmäksi kuin kiusatuksi tulleet ja ero ryhmien välillä oli merkitsevä. Kun tuloksia tarkasteltiin sukupuolittain, kävi ilmi, että erot löytyivät pelkästään tyttöjen vastauksissa. Eli tytöt, joita ei ollut kiusattu, kokivat suhteensa sekä äitiin että isään läheisemmäksi kuin kiusatuksi tulleet, mutta poikien kohdalla eroja ei löytynyt. Tulokset ovat osin erilaisia kuin Colemanin (2003) tutkimuksessa, missä ei löytynyt merkitseviä yhteyksiä vanhempisuhteen ja kiusatuksi tulemisen välillä. Flouri ja Buchanan (2002, 2003) ovat tutkineet isän merkitystä nuorten kiusaamiskokemuksille. Ensimmäisessä tutkimuksessa osallistujat olivat pelkästään poikia eikä äidin osallistumisen vaikutuksia kontrolloitu, jolloin isän aktiivinen osallistuminen lapsen elämään vaikutti suojaavan nuorta poikaa äärimmäiseltä kiusatuksi tulemiselta (Flouri ja Buchanan 2002). Uudessa tutkimusasetelmassa oli huomioitu myös äidin osallistuminen ja kyselyyn osallistui sekä tyttöjä että poikia. Tuloksissa sekä äidin että isän osallistuminen yhdistyi alhaisempaan kiusaamiskäyttäytymiseen nuoruusiässä eikä sukupuolten välillä ollut eroa. Isä-lapsisuhteen vaikutus oli riippuvainen äiti-lapsisuhteen läheisyydestä siten, että isän osallistuminen suojaasi enemmän, kun äidin osallistuminen oli alhaisempi. (Flouri ja Buchanan 2003.)

Grossmanin ym. (2002) mukaan molemmat vanhemmat vaikuttavat lapsensa turvallisuuden tunteen kehittymiseen, mutta molemmat eri tavoin: isät tarjoamalla sensitiivistä tukea sekä haasteita yhteisissä leikeissä ja äidit tarjoamalla lohdutusta lapsen ollessa stressaantunut. Isät rohkaisevat ja kehittävät erityisesti niitä taitoja, joita lapsi tarvitsee toimiessaan kodin ulkopuolella ja äiti on turvasatama, joka lähentää lasta perheeseen (National Institute of... 2004). Verschuerenin ja Marcoenin (2002) tutkimuksessa aggressiivisesti käyttäytyvät, koulussa torjutuksi tulleet lapset eivät raportoineet alhaisempia kelpoisuuden tai itsearvostuksen tunteita, joita raportoivat ainoastaan ei-aggressiivisesti käyttäytyvät, torjutuksi tulleet lapset. He kokivat myös suhteensa isään, muttei äitiin turvattommaksi kuin suositut lapset. Näyttäisi siltä, että isäsuhteen turvattomaksi kokevat lapset ovat torjutumpia, koska turvattomalla kiintymyssuhteella on negatiivinen vaikutus itsearvostuksen tunteisiin. (Verschueren ja Marcoen 2002.)

THL:n (Kaikkonen ym. 2012) uudesta lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointieroja tarkastelevasta tutkimusraportista ilmenee, että avioerot ovat kouluikäisen lapsen perheessä valittavan yleisiä: useammassa kuin joka neljännessä perheessä vanhemmat olivat eronneet. Lähes kaikki eronneet äidit tapasivat lapsiaan kuukausittain, mutta jopa neljännes eroperheiden lapsista ei tavannut isäänsä edes kuukausittain. Lisäksi noin 60 prosenttia huoltajista koki, että perheellä ei ole riittävästi yhteistä aikaa. (Kaikkonen ym. 2012.) Tämä on lasten kannalta huolestuttavaa ja voikin pohtia, millä keinoin voitaisiin edistää lasten läheistä isäsuhteen säilymistä eron jälkeen ja perheen mahdollisuuksia yhteiseen ajanviettoon. Brobergin ja Hakovirran (2005) tutkimuksessa tarkastellaan tekijöitä, jotka ovat yhteydessä lapsen ja etävanhemman tapaamisiin yksinhuoltaja- ja uusperheissä. Tutkimuksen mukaan

uusperheissä asuvat lapset tapaavat etävanhempaansa harvemmin kuin yksinhuoltajaperheiden lapset. Yksinhuoltaja- ja uusperheissä asuvien lasten ja etävanhempien tapaamisia selittävät tekijät olivat hyvin pitkälle samoja: tapaamisia lisääviä tekijöitä olivat yhteishuoltajuus, lyhyt matka etävanhemman luo, biologisten vanhempien välinen yhteistyö, elatusmaksun maksaminen sekä lapsen hyvä suhde etävanhempaan. (Broberg ja Hakovirta 2005.)

TUTKIMUKSEN EETTISYYS

Koulujen rehtoreilta saatiin lupa tutkimuksen tekoon. Lisäksi oppilaiden vanhemmilta pyydettiin kirjallinen lupa oppilaiden tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimustiedotteessa korostettiin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta ja vastausten käsittelyä anonyymisti. Lupa vanhempi-lapsiläheisyys -mittarin käyttöön saatiin sen kehittäjältä (Buchanan 2007.) Valmiin aineiston etuna voidaan pitää, ettei tutkijalla ollut henkilökohtaisia suhteita niihin henkilöihin eikä kouluihin, missä aineisto on kerätty. Tämän voidaan katsoa lisäävän objektiivisuutta. (Kankkunen ja Vehviläinen-Julkunen 2009.)

TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Tutkimusaineisto oli melko pieni, minkä vuoksi tulosten yleistämisessä tulee olla varovainen. Tulokset antavat kuitenkin aihetta pohtia kouluikäisen vanhempisuhteita ja niiden merkitystä sosiaalisille suhteille koulussa. Tutkimuksen rajoituksena voidaan pitää myös sitä, että vanhempi-lapsisuhteen läheisyyttä on kysytty ainoastaan itsearviona lapsilta. Itseraportointimenetelmällä pystytään kartoittamaan vain mitä vastaaja tietoisella tasolla pystyy kertomaan ja haluaa kertoa (sosiaalinen hyväksyttävyyys) itsestään. On myös tutkimusnäyttöä siitä, ettei itseraportointimenetelmä anna samaa tietoa yksilön kiintymyssuhdeoletusmallista kuin perinteiset kiintymyssuhdemenetelmät, kuten esimerkiksi haastattelu (Crowell ym.

2008). Rajoituksena voidaan pitää myös sitä, että aineiston melko pienen koon takia kiusaamisstatuksia ei voitu tarkastella eritellymin, kuten esimerkiksi neljässä ryhmässä: kiusaaja, kiusattu, ei kiusaaja ja ei-kiusattu.

Mittareiden reliabiliteettia voidaan katsoa lisäävän niiden tunnettuus ja käyttökokemukset (Buchanan ym. 1991, Angera ym. 2008). Tutkimuksessa saadut Cronbachin alfa -kertoimet kertovat mittareiden sisäisen johdonmukaisuuden olevan hyvä. Koulun hyvinvointimallille tehty konfirmatorinen faktorianalyysi vahvisti Allardtin hyvinvointiteorian pohjalta kehitetyn koulun hyvinvointiteorian sopivan hyvin empiriaan (Konu 2002). Vastaajia oli myös ohjeistettu hyvin ja hankkeen tutkija oli paikalla aineistonkeruutilanteessa, jolloin vastaajilla oli mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä. Koululaisten vanhemmilta kysyttiin lupa tutkimukseen osallistumiselle ja suurin syy vastaamatta jättämiseen oli, ettei tutkimuslupakaavaketta palautettu ajoissa. Emme tiedä, mistä palauttamatta jättäminen johtui, esimerkiksi millainen oli näiden koululaisten vanhempi-lapsisuhteiden ja miten heidän vastaamatta jättämisensä mahdollisesti vaikutti lopputuloksiin. Tutkimuksen vastausprosentti oli kuitenkin melko hyvä. (Kankkunen ja Vehviläinen-Julkunen 2009.)

JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että alakoululaisilla on läheiset suhteet vanhempiinsa. Läheiset vanhempisuhteet näyttävät olevan yhteydessä alakoululaisten parempiin opettaja- ja oppilas-suhteisiin. Voidaankin olettaa, että lapsen läheiset suhteet vanhempiin luovat turvallisen perustan rakentaa ihmissuhteita kouluympäristössä. Vanhempisuhteen yhteyttä koulun sosiaalisiin suhteisiin, erityisesti tyttöjen ja poikien kiusaamiskokemuksiin, tulisi tutkia jatkossa tarkemmin ja laajemmilla aineistoilla.

This study examined the parent-child closeness and the associations between that and social relationships, including bullying and victimization in the school community perceived by pupils. The participants consisted of 145 fourth and fifth graders in two different schools (response rate 76 %). Data were collected by structured questionnaires in autumn 2007. The results indicated that pupils found their relationships close to both parents. However, they reported statistically significantly higher closeness to the mother than to

the father. The fourth graders assessed the relationships with teachers to be better than the fifth graders. The higher parent-child closeness was reported, the more positive were also rated the teacher-student and student-student relationships. Boys were bullying more often than girls but boys were bullied almost as often as girls. Girls who were not bullied reported their relationship to both mother and father statistically significantly closer than girls who had been bullied. Among boys no such differences were found.

KIRJALLISUUS

- Ang RP. Fathers do matter: evidence from an Asian school-based aggressive sample. *Am J Fam Ther* 2006;34:79–93.
- Angera JJ, Brookins-Fisher J, Inungu JN. An investigation of parent/child communication about sexuality. *Am J Sex Educ* 2008;3:165–181.
- Attili G, Vermigli P, Roazzi A. Children's social competence, peer status and the quality of mother-child and father-child relationships. A multidimensional scaling approach. *Eur Psychol* 2010;15:23–33.
- Baker JA, Grant S, Morlock L. The teacher-student relationship as a developmental context for children with internalizing or externalizing behavior problems. *Sch Psychol Q* 2008;23:3–15.
- Bergh D, Hagquist C, Starrin B. Social relations in school and psychosomatic health among Swedish adolescents – the role of academic orientation. *Eur J Public Health* 2010;21:699–704.
- Bowlby J. Attachment and loss. Vol 1: Attachment. Basic Books, New York 1969/1982.
- Broberg M, Hakovirta M. Lapsen ja etävanhemman tapaaminen yksinhuoltaja- ja uusperheissä – lähivanhemman näkökulma. *Janus* 2005;13:137–153
- Buchanan C. Sähköpostitiedonanto luvan saamisesta mittarin käyttöön annettu 14.7.2007.
- Buchanan CM, Maccoby E, Dornbusch SM. Caught between parents: adolescents' experience in divorced homes. *Child Dev* 1991;62:1008–1029.
- Burchinal MR, Peisner-Feinberg E, Pianta R, Howes C. Development of academic skills from preschool through second grade: family and classroom predictors of developmental trajectories. *J Sch Psychol* 2002;40:415–436.
- Burns ja Grove. The Practice of Nursing Research: Appraisal, Synthesis and Generation of Evidence, kuudes painos. Saunders Elsevier, USA 2009.
- Buyse E, Verschueren K, Doumen S. Preschoolers' attachment to mother and risk for adjustment problems in kindergarten: Can teachers make a difference? *Soc Dev* 2011;20:33–50.
- Coleman PK. Perceptions of parent-child attachment, social self-efficacy, and peer relationships in middle childhood. *Infant Child Dev* 2003;12:351–368.
- Crowell J, Fraley RC, Shaver PR. Measures of individual differences in adolescent and adult attachment. Teoksessa Cassidy J, Shaver PR. (toim.) Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications. Guilford Press, New York 2008, 599–634.
- Currie C, Zanotti C, Morgan A, Currie D, de Looze M, Roberts C, Samdal O, Smith O.R.F, Barnekov V. (toim). Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey. Kööpenhamina, 2012.
- Curtner-Smith M. Mechanisms by which family processes contribute to schoolage boys' bullying. *Child Study Journal* 2000;30:169–186.
- De Goede IHA, Branje SJT, Delsing MJMH, Meeus WHJ. Linkages over time between adolescents' relationships with parents and friends. *J Youth Adolesc* 2009;38:1304–1315.
- Flouri E, Buchanan A. Life satisfaction in teenage boys: The moderating role of father involvement and bullying. *Aggr Behav* 2002;28:126–133.
- Flouri E, Buchanan A. The role of mother involvement in adolescent bullying behavior. *J Interpers Violence* 2003;18:634–644.
- Furrer C, Skinner E. Sense of relatedness as a factor in children's academic engagement and performance. *J Educ Psychol* 2003;95:148–162.
- Georgiou S, Fanti K. A transactional model of bullying and victimization. *Soc Psychol Educ* 2010;13:295–311.

- Grossmann K, Grossmann KE, Fremmer-Bombik E, Kindler H, Scheuerer-Englisch H, Zimmermann P. The uniqueness of the child-father attachment relationship: fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Soc Dev* 2002;11:307-331.
- Hannukkala M, Salonen K. Hyvän mielen koulu. Mielenterveys lapsuuden ja nuoruuden voimaksi. Suomen mielenterveysseura, Helsinki 2008.
- Hawker DSJ, Boulton MJ. Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *J Child Psychol Psychiat* 2000;41:441-455.
- Heikkilä T. Tilastollinen tutkimus. Edita Prima Oy, Helsinki 2008.
- Johnson HR, Thompson MJJ, Wilkinson S, Walsh L, Balding J, Wright V. Vulnerability to bullying: Teacher-reported conduct and emotional problems, hyperactivity, peer relationship difficulties, and prosocial behavior in primary school children. *Educational Psychology* 2002;22:553-556.
- Junttila N, Vauras M, Laakkonen E. The role of parenting self-efficacy in children's social and academic behavior. *European Journal of Psychology of Education* 2007;22:41-61.
- Kaikkonen R, Mäki P, Hakulinen-Viitanen T, Markkula J, Wikström K, Ovaskainen M-L, Virtanen S, Laatikainen T. (toim.) Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) Raportti 16/2012, Helsinki 2012.
- Kankkunen P, Vehviläinen-Julkunen K. Tutkimus hoitotieteessä. WSOypro Oy, Helsinki 2009.
- Kauppinen T, Koivu A, Nissinen A. Nuorten kokemukset lähisuhteista ja saamastaan tuesta ylä-astevuosien aikana. Nuorisotutkimus 2004;22:20-32.
- Konu A. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen Yliopistopaino Oy Juvenes Print, Tampere 2002.
- Konu A. Koululaisten hyvinvoinnin arviointi ja alakoulujen hyvinvointi 2000-luvulla. Teoksessa Joronen K, Koski A. (toim.) Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen koulu yhteisössä. Tampere University Press, Tampere 2010, 13-32.
- Kämppe K, Välimaa R, Ojala K, Tynjälä J, Haapasalo I, Villberg J, Kannas L. Koulukokemusten kansainvälistä vertailua 2010 sekä muutokset Suomessa ja Pohjoismaissa 1994-2010. WHO-Koululaistutkimus (HBSC- Study). Koulutuksen seurantaraportit 2012:8. Opetushallitus, Terveiden edistämisen tutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto, Tampere 2012.
- Lucas-Thompson R, Clarke-Stewart K. Forecasting friendship: How marital quality, maternal mood, and attachment security are linked to children's peer relationships. *J Appl Dev Psychol* 2007;28:499-514
- Ma C, Huebner E. Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: some relationships matter more to girls than boys. *Psychol Sch* 2008;45:177-190.
- Masten CL, Juvonen J, Spatzier A. Relative importance of parents and peers. Differences in academic and social behaviors at three grade levels spanning late childhood and early adolescence. *J Early Adolesc* 2009;29:773-799.
- Minkkinen J. Opettaja ja lasten hyvinvointi. Teoksessa Oksanen A, Salonen M. (toim.) Toiminnallisia loukkuja: hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere University Press, Tampere 2011, 63-87.
- National Institute of Child Health and Human Development Early Child Care Research Network. Fathers' and mothers' parenting behavior and beliefs as predictors of children's social adjustment in the transition to school. *J Fam Psychol* 2004;18:628-638.
- Nation M, Vieno A, Perkins D, Santinello M. Bullying in school and adolescent sense of empowerment: an analysis of relationships with parents, friends and teachers. *J Community Appl Soc Psychol* 2008;18:211-232.
- Nickerson A, Nagle R. The influence of parent and peer attachments on life satisfaction in middle childhood and early adolescence. *Soc Indic Res* 2004;66:35-60.
- Nickerson A, Nagle R. Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *J Early Adolesc* 2005;25:223-249.
- Nurmirinta H, Leppämäki P, Horppu S. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Kirjapaja, Helsinki 2009.
- O'Connor E, McCartney K. Testing associations between young children's relationships with mothers and teachers. *J Educ Psychol* 2006;98:87-98.
- Paavilainen R. Turvallisuutta ja varmuutta lapsen odotukseen. *Acta Universitatis Tamperensis vol. 906*, Tampereen yliopiston hoitotieteen laitos, Tampere 2003.
- Pianta RC, Stuhlman MW. Teacher-Child relationships and children's success in the first years of school. *School Psych Rev* 2004;33:444-458.
- Rah Y, Parke R. Pathways between parent-child interactions and peer acceptance: The role of children's social information processing. *Soc Dev* 2008;17:341-357
- Raikes HA, Tompson RA. Attachment security and parenting quality predict children's problem-solving, attributions, and loneliness with peers. *Attach Hum Dev* 2008;10:319-344.
- Reavis R, Keane S, Calkins S. Trajectories of peer victimization: the role of multiple relationships. Merrill Palmer Q (Wayne State Univ Press) 2010;56:303-332.
- Rigby K. Effects of peer victimization in schools and perceived social support on adolescent well-being. *J Adolesc* 2000;23:57-68.
- Rubin K, Dwyer KM, Booth-LaForce C, Kim, AH, Burgess KB, Rose-Krasnor L. Attachment, friendship and psychosocial functioning in early adolescence. *J Early Adolesc* 2004;24:326-356.

- Rydell A-M, Bohlin G, Thorell L. Representations of attachment to parents and shyness as predictor's of children's relationships with teachers and peer competence in preschool. *Attach Hum Dev* 2005;7:187–204.
- Salmivalli C. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. 2. uudistettu painos. PS-kustannus, Jyväskylä 2010.
- Sarkadi A, Kristiansson R, Oberklaid F, Bremberg S. Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatr* 2008;97:153–158.
- Savolainen A, Taskinen H, Viitanen E. Kouluyhteisöjen ehdotukset työn ja työolojen kehittämiseksi koulussa. *Kasvatus* 2001;32:154–172.
- Siltala P. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Niemelä P, Siltala P, Tamminen T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. WSOY, Helsinki 2003, 16–43.
- Song H, Thompson R, Ferrer E. Attachment and self-evaluation in Chinese adolescents: age and gender differences. *J Adolesc* 2009;32:1267–1286.
- Sroufe LA, Fleeson J. Attachment and the construction of relationships. Teoksessa Hartup WW, Rubin Z. (toim.) Relationships and development. Lawrence Erlbaum, Hillsdale 1986, 51–71.
- Tamminen T. Olipa kerran lapsuus. WSOY, Helsinki 2004.
- UNICEF. Child poverty in perspective: An overview of child well-being in rich countries. Innocenti Report Card 7. UNICEF Innocenti Research Centre, Florence 2007.
- UNICEF. Child well-being in rich countries: A comparative overview. Innocenti Report Card 11. UNICEF Office of Research – Innocenti, Florence 2013.
- Verschueren K, Marcoen A. Perception of self and relationship with parents in aggressive and nonaggressive rejected children. *J Sch Psychol* 2002;40:501–522.

EIJA SÖDERLUND

TtM

Tampereen yliopisto

KATJA JORONEN

TtT, dosentti, yliopistonlehtori

Tampereen yliopisto